

השיעור השבועי

גיליון מספר 445

הרב המקדים: הרור"ג רבי אהרן זכאי שליט"א
ראש מוסדות אור יום טוב ומחבר "הבית היהודי" ועוד

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית"כ היזדים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויס רבים מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
21:07	20:11	19:19	תל אביב
21:04	20:10	19:18	חיפה
21:08	20:13	19:21	באר שבע
21:04	20:10	19:18	

פרשת בהר | י"ז אייר תשפ"ד

כתב ועורך השיעור:
הרב דכיר פרץ שליט"א

הלכות ספירת העומר - ד

ספירה ללא הבנה. תושב חו"ל רווק הלומד בארץ ביו"ט שני של גליות. ספירת יומיים מספק בחו"ל. אם המסופק כמה היום לעומר יספור יומיים. אם רוב הוא בתורת ודאי או בתורת ספק. י דברים שאינם בטלים אפילו באלף. דבר המעמיד. חתיכה הראויה להתכבד. תוספת מחול על הקודש מבעוד יום. זמן הדלקת נרות שבת בירושלים. זמן קריאת שמע כמו הגר"א. מועיל תנאי בספירת העומר

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 053-4774733

אם הבנה מעכבת

א. במשנה בסוטה (טז): ואלו נאמרים בכל לשון, פרשת סוטה, ווידי מעשר, קריאת שמע ותפלה, וברכת המזון וכו'. ובתוס' שם הקשו, אמאי שייר הלל וקידוש של שבת, ברכת הפירות וברכת המצות. ותירצו, ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע, הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם. ע"כ. נמצא שיש הבדל בין שומע כעונה לבין אומר בעצמו, דמי שאומר בפיו קריאת שמע ותפלה וברכת המזון, אפילו שאינו מבין כל מילה, יצא ידי חובה. אבל כששומע מחבירו ורוצה לצאת מדין שומע כעונה, אם אינו מבין, אפילו שומע כל מילה ומילה אינו יוצא ידי חובה. אמנם מספר חסידים (סי' תקפ"ח וסי' תשפ"ה, נולד לפני 1116 שנה) משמע שאם לא מבין אפילו אומר בעצמו לא יוצא ידי חובה. אך ההלכה כמו התוס', וכך מבואר בשלחן ערוך (סי' קצ"א) שאם אינו מבין את ברכת המזון, אינו יוצא בשמייעה. אבל אם אומר בעצמו בלשון הקודש, אף שאינו מבין יוצא ידי חובה. וכך כתב הב"ח (רי"ס קכ"ד) - נולד לפני 463 שנה - שהמברך עצמו יוצא גם כשאינו מבין, אבל אם שומע ויוצא ידי חובה מאחר,

צריך להבין מה שאומר, כי רק על ידי כך יש התחברות שומע ומשמיע. וכך מוכח מדברי המגן אברהם (רי"ס קצ"ג), וכן כתבו הלבוש (שם, נולד לפני 494 שנה), ובשו"ת שער אפרים (סי' יג, נולד לפני 408 שנה), והפרי מגדים (שם, נולד לפני 297 שנה), והמשנה ברורה (סימן ס"ב סק"ג, וסימן קצ"ג סק"ד), והכף החיים (סימן קכ"ד סק"ד, וסימן קצ"ג סק"ד).

ספירה ללא הבנה

ב. לפי זה צריך להבין מה שכתב המגן אברהם (סי' תפ"ט; ס"ק"ב, נולד לפני 387 שנה), שהסופר את העומר צריך להבין את הספירה, אבל אנגלי או צרפתי שלא מבין בכלל עברית, והוא סופר את העומר בעברית מבלי להבין מה שאומר, אפילו שספר בלשון הקודש לא יצא ידי חובה. ובאו הגאון היעב"ץ (שאלת יעב"ץ סי' קל"ט) וכן הגאון רבי יצחק טייב בספרו ערך השלחן (סי' תפ"ט ס"ק"ג), והקשו על המגן אברהם מהסוגיא הנ"ל, שכתבו הפוסקים ומכללם המגן אברהם בעצמו, שאם אומר בפיו אפילו אינו מבין יוצא ידי חובה. ולכן דחו דבריו, ולדבריהם מי שסופר בעצמו אפילו אינו מבין יוצא ידי חובה.

שפות [אנגלית, צרפתית, ספרדית, הודית, פורטוגזית, בוכרית, רוסית, ועוד], ומרן הולך לכל מיני מקומות בכל העולם ומרביץ תורה. יהי רצון שהקב"ה יאריך ימיו בטוב, לא יעדי מינן זיויה ויקריה, ונזכה לגאולה השלימה אמן ואמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לגאון המפורסם רבי אהרן זכאי שליט"א, מחבר הספרים "הבית היהודי", "טהרת המשפחה", "השבת כהלכתה" ועוד עשרות רבות של ספרים, בן פורת יוסף. יש הרבה דעות בהלכה, אבל הוא יש לו סייעתא דשמיא לא לטעות. לחתוך את ההלכה זה לא דבר פשוט, אנחנו יושבים ומביאים את ראיות החולקים, ומפלפלים בדבריהם כדרכה של תורה, בודקים מה מוכרח ומה לא, ומה מרן יענה. מתחילה מרן חיבר את היביע אומר, ואחר כך באו אחרים והתחילו לחלוק, בניהם בנו של חכם בן ציון זצ"ל, ואנחנו צריכים להחזיר עטרה ליושנה וליישב את דברי מרן. יש אחד שהקשה עלינו, למה אתה מזכיר את חכם בן ציון וחולק עלינו? תגיד מה דעת היב"א ומה דעת האול"צ בלי להקשות... זה שאומר כך אין לו יד ורגל בהלכה, או שכואב לו שמצדיקים את מרן זצ"ל בטוב טעם, הרי צריך לפלפל ולהשיב על הקושיות, למה להתעלם מהן? זו דרכה של תורה! ואדרבה, על ידי כך שפנתויהם דובבות בקבר, וברור שבשמים למעלה הם נהנים מזה, דממה נפשך, כל אחד ישמע את הטענות, והבוחר יבחר, ואם באמת אותו חכם טעה, הוא ישמח שלא ילכו אחר הטענות... לכן זו הדרך הנכונה, לפלפל, להקשות ולתרוץ. רבי אהרן זוכה לכיין אליבא דאמת, הספר שלו הכי יפה הוא "טהרת המשפחה", וכשהיינו בישיבת חזון עובדיה המלצתי לכל החתנים שילמדו בספר הזה, יחד עם ילקוט טהרה... יהי רצון שימשיך לשבת על התורה ועל העבודה, לזכות את הרבים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה. אמן ואמן.

² זה סימן אחד על הלכות ספירת העומר, עם כמה סעיפים, ותראו כמה פלפלו בו האחרונים, לא יאומן. יש ספר שלם ילקוט יוסף כתשע מאות עמודים, ורובו על ספירת העומר. אפשר לפלפל בהלכות הללו הרבה.

¹ **מדברי הרב אהרן זכאי שליט"א:** ברשות מורנו ורבונו ועטרת ראשנו, גאון עוזנו, מרן הראשון לציון שליט"א. זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, ב"ה זכינו ויצא לאור לאחרונה ילקוט יוסף על ברכות מהדורה חדשה. לפני שלשים שנה מרן זצ"ל דיבר בכולל ואמר, הדברים הקשים ביותר זה עגונות וברכות! ב"ה מרן הראשון לציון מתעסק הרבה בעגונות בבתי הדין, כל העגונות של מלחמות שמחת תורה, נפתרו על ידו, ועם כל זה כתב ספרים, מאיפה יש לו את הזמן?! הספרים ילקוט יוסף זה משהו שלא היה כמוהו, בפלפול ובהלכה, כמה צריך להודות לה' שיש לנו את הרב וספריו הקדושים. תדעו לכם שמרן שליט"א הוא מרפא חולים, עושה שלום בית, ומחזיר בתשובה. מרפא חולים - יש אנשים עם נרויים שאומרים: מה יהיה, הרב אלישיב אומר כך, הרב אורבך כך, הרב אבא שאול כך, מרן הרב עובדיה כך. ד', אני לא יכול... ואני אומר להם: מה בעייה, קח ילקוט יוסף שהוא המאסף לכל המחנות, ותלמד. וב"ה אנשים רבים הצליחו. שלום בית - אברך יושב ולומד בית יוסף, אבל גם אם ילמד במשך שנים לא ידע בו ברגע את ההלכה למעשה בכל דבר. באה אשתו ושואלת אותו: מה הדין אם בירכתי בטעות כך, לא אמרתי בטעות מוריד הטל... אומר לה: רגע, אפתח את הטור... אתה לא מתבייש, כל היום אתה יושב ולומד בכולל, וכשאני שואלת אותך שאלה אתה עושה 'פותח את ידך'?!... צריך ללמוד בית יוסף, אבל תלמד גם ילקוט יוסף, ותעיין גם למטה במקורות ותראה איזה יופי! זה שלום בית. חזרה בתשובה - מלבד מה שעל ידי לימוד ההלכה יודעים מה רצון ה' בכל דבר, יש הרבה נושאים שעזבו את הישיבות, כי הלימוד היה גדול עליהם: אין לי כוח, אני לא מבין... ואפילו כשלמד משנה ברורה אמרו לו, אבל הספרים אומרים ס"ל. אמר: עזוב אותי, אפתח חנות פיצה וגמרנו... אדוני, תפתח ילקוט יוסף ותראה איזו בהירות, תראה אין התורה מתוקה! והרב מביא את כל הפוסקים, וחותר את ההלכה למעשה. אין בית כנסת ואין מקום בעולם, שלא לומדים בו ילקוט יוסף, שיצא לאור בכל מיני

מהי מחות ספירה

ג. בספר דבר אברהם (ח"א סי' לד, נולד לפני 153 שנה) - ספר למדני שבישיבות לומדים בו, והביאו מרן ביביע אומר³ ח"ח (תא"ח סי' נוה) - כתב ליישב קושיית היעב"ץ הנז', שיש לחלק בין ספירת העומר לבין שאר המצוות, בכל המצוות התלויות באמירה כמו תפלה וקריאת שמע חוץ מפסוק ראשון⁴, המצוה היא "לומר", וכיון שאמר יצא ידי חובה גם כשלא הבין. אבל בספירת העומר המצוה היא "לספור", וכל המהות של ספירה שתהא בהבנה ברורה, ולכן אם ספר ולא הבין לא יצא ידי חובה.

ספירת העומר של גלויות

ד. לפי זה כתב ליישב גם את קושיית הרז"ה - רבינו זרחיה הלוי - בעל המאור (סוף פסחים) שהקשה, מדוע בחו"ל לא סופרים את העומר פעמיים, והרי במוצאי יום טוב ראשון של פסח אנחנו סופרים "היום יום אחד לעומר", ובחו"ל באותו הזמן עושים שוב יום טוב וליל הסדר, ונמצא שאולי זה אחד לעומר ואולי לא. ומוצאי יום טוב שני של גלויות, אצלנו זה ליל שני של חול המועד, וסופרים "היום שני ימים לעומר", אבל בחו"ל אולי זה יום אחד לעומר, ואולי שני ימים, ואם כן אמאי לא סופרים בכל יום שני ימים מספק? ואם ביו"ט שני של גלויות המנהג שעושים שוב קידוש - "אשר בחר בנו", ומתפללים תפלה של יום טוב - "אתה בחרתנו", מתפללים מוסף, ועושים הבדלה, ולא חוששים לברכות לבטלה, מדוע שבספירת העומר לא יספרו פעמיים? כך שואל הרז"ה.

בחור רווק שלומד בארץ

ה. אגב, מי שגר בחו"ל ובא לארץ ישראל, צריך לעשות גם בארץ שני ימים טובים של גלויות, אבל בחור רווק או בחורה רווקה שאם יציעו להם שידוך טוב עוד שנה או שנתיים או שלוש, יישארו כאן בארץ, יעשו יום טוב אחד ולא שני ימים. כך כתבו מהר"ש גרמיוזאן, מהריק"ש, הראשון לציון הראשון רבי משה גלאנטי - הובאו בשו"ת הלק"ט (סיפן ד) לרבי יעקב חגיז. בחור שאומר שהוא קשור לאביו ואמו ולא יעזוב אותם, תשאל אותו: אם תהיה לך הצעת שידוך בת של גדול הדור, או בת של ראש ישיבה שיתן לך דירה... תסכים להישאר בארץ? כן. כיון שיש איזה צד שישאר בארץ, יעשה יום טוב אחד. לפני כשבעים שנה הגאון רבי עזרא עטיה זצ"ל שאל את מרן זצ"ל על בחורים רווקים מחו"ל שנמצאים בארץ, ומרן השיב שאם יציעו להם שידוך יישארו בארץ, יעשו יום טוב אחד, ורבי עזרא סמך ידו על פסק זה והורה כדבריו וילק"י י"ט עמ' קל". אבל אדם נשוי שגר בחו"ל, וכי יוותר על הוילה עם הדשא ויגור כאן בקבוצת...? אם בא לכאן לביקור בפסח ובסוכות עושה יום טוב שני של גלויות, כי לא בא להישאר כאן קבוע, אלא בא לשבועיים או חודש, ואחר כך חוזר לאמריקה או צרפת. כיון שדעתו לחזור עושה כן שני ימים טובים של גלויות.

חזי לאצטרופי

ו. אמנם דעת החכם צבי (סיפן קסז, נולד לפני 364 שנה) שתושב חו"ל שנמצא בארץ אינו עושה יום טוב שני של גלויות, ובמוצאי יום טוב יתפלל תפלה של חול, ויאמר

³ המעליותא של מרן זצ"ל שהיה יודע את כל התורה כולה, וגם את ספרי הלמודנות. צריך ללמוד מדרכו של מרן גדול הדורות, וללמוד הכל. שלא יהיה תחום ההלכה טאבו שלא מעניין אותנו חלילה.

⁴ המשנה ברורה (סי' טב סק"ג) כתב: אינו מצוי שבן ישראל לא ידע ביאור הפסוק ראשון שבקריאת שמע שהכונה בו לעיכובא (ש"ע סי' סג ס"ד).

⁵ יש כמה רבנים שאני מכיר, שפסקו לתלמידים שלהם לעשות שני ימים טובים של גלויות. וכי הם יודעים את הפוסקים שאמרת עכשיו? הם לא עוסקים בזה, והם צריכים להכיר את מקומם שלא עוסקים בהלכה, האם לא ראוי לצרף סברת גדולי עולם שבכל אופן עושים כאן יום טוב אחד בלבד. ובחור שעושה כאן שני ימים טובים, נכנס לחשש ברכה לבטלה וביטול מצות תפלין. פוסק הלכות צריך אחריות, לא כל הרוצה ליטול את השם יטול (ברכות טז), עולם ההלכה אינו הפקר שכל אחד יפסוק מה שחושב. ובדרך כלל מרן זצ"ל צודק, הרבה מקשים עלי, איך יכול להיות... אבל מה אני יכול לעשות, זו המציאות, ואדרבה, תשבו ותלמדו, תעברו על התשובות ביביע אומר, ותראו איך מרן הקיף את כל הנושאים, לא הניח פניה זווית. מי יש לנו בדורות האחרונים שהקיף כך את כל התורה, ראשונים, אחרונים ואחרונים אחרונים. ומעולם לא טעה בהבנת איזה פוסק, בעשרות אלפי הפסקים שלו. האמת צריכה להיאמר! עם כל הכבוד לכל גדולי הדור, כולם אהובים כולם ברורים, כמה אנחנו מכבדים את חכם בן ציון, הגר"ש משאש, הגר"ש אלישיב, הגר"ש אורבך, מכבדים את כולם, ואפילו הכי, האם יש מי שהקיף את כל התורה כמו מרן זצ"ל?! חקרי לב, פתח הדביר, יפה ללב, בית דוד, מאמר מרדכי. נודע ביהודה, רעק"א, הכל בכל מכל. החיד"א (שם הגדולים מ"ב ב ערך ב"י) כתב שמי שעושה כדעת מרן השלחן ערוך עושה כמאתים רבנים, ואני אומר כל

"אתה חונן לאדם דעת", ובאסרו חג בבוקר יניח תפלין. וכך צידד הגאון רבי יוסף שאול נתנון בשואל ומשיב (תפילתא ח"ב סי' כח, נולד לפני 214 שנה). וכן כתב בשלחן ערוך הרב (סיפן תצו סעיף יא, נולד לפני 279 שנה) בסתם, אלא שסיים: ויש חולקים. וכנראה דעתו כדעת הסתם, וכמו 'סתם ויש' בשלחן ערוך. אולם מרן הבית יוסף בשו"ת אבקת רוכל (סי' כו, נולד לפני 536 שנה) כתב, שמי שגר בחו"ל והגיע לביקור בארץ, המנהג פשוט מימי קדם שעושה כאן יום טוב שני של גלויות. וגם היעב"ץ (שאלת יעב"ץ ח"א סי' קסח, נולד לפני 327 שנה) בנו של החכם צבי, חלק על אביו, וסבר שתושב חו"ל שהגיע לארץ ודעתו לחזור, עושה שני ימים טובים של גלויות. וכן פסק מרן החיד"א בחיים שאל (ח"א סי' נה) ובברכי יוסף (סי' תצו סק"ג), וכך נוהגים עד היום. מכל מקום חזי לאצטרופי סברת החכם צבי ודעימיה בבחור רווק שיתכן שישאר בארץ, שיעשה יום טוב אחד. וכך ההלכה למעשה⁵.

ספירת ספק

ז. נשוב לדברי הדבר אברהם, שספירה ללא הבנה אינה ספירה, ולפי זה גם אם אומר "היום שנים או שלשה ימים לעומר", זו לא ספירה. נפקא מינה, אדם שנמצא במדבר או באוניה, ולקח איתו כמה ספרים ללמוד בדרך - זו דרך ארוכה ימים על גבי ימים, וצריך לקחת ספרים, שלא יהיה ביטול תורה, לוקח משנה ברורה, כף החיים, ילקוט יוסף, הבית היהודי... - והתחיל להסתבך, הוא זוכר שכשיצא מהארץ היה 26 יום לעומר, אבל בדרך התבלבל, ולא בכל מקום יש קליטה שיכול להתקשר ולשאול, ורק יודע שהיום כבר לא 26, אלא או 27 או 28, האם יספור "היום שבעה ועשרים או שמונה ועשרים"? כותב הדבר אברהם, ספירת ספק אין שמה ספירה, כי מספר צריך להיות מדויק. למשל, מי שנותן תרומה לבניית בית כנסת, או הלואה, וסופר שטרות: אלף, אלפיים, שלשת אלפים... ובאמצע התבלבל, שבע אלף או שמונה אלף... לא ימשיך לספור כך, כי מהות של מספר שהוא דבר ברור. וכך גם בספירת העומר.

ספק מעשר בהמה

ח. לפי זה אפשר ליישב גם את קושיית התוספות (בבא מציעא ו: ד"ה קפ"ז), בגמרא שם מבואר בדין מעשר בהמה, שאם יש לאדם עדר של מאה כבשים, מעביר כבש כבש דרך שער צר, וכשמגיע העשירי מסמן אותו בצבע והוא יהיה קודש, וכך עושה לכל עשירי שעובר, ואם קפץ אחד מן המנויים - היה כבש אחד שלאחר שמנה אותו, קפץ מעל הגדר והתערבב עם אותם שלא נמנו, ואינו יודע לזהות את הכבש - בני אדם כשם שפרצופיהם שונים דעותיהם שונות, וזה טוב ובריא, אבל הכבשים כולם באותו תבנית, אותו אף ואותן עיניים... - כל התערובת פטורה ממעשר, כי "עשירי" ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק. והקשו התוספות: תימה, דלבטיל ברובא - שאותו כבש יתבטל ברוב הכבשים? וכמו בכל הדברים שהתורה אומרת "אחרי רבים להטות", כל דפריש מרובא פריש. ומה תאמר שבעלי חיים חשובים ואינם בטלים⁶, אבל זה רק מדרבנן,

העושה כדעת מרן זצ"ל עושה כמו עשרות פוסקים, ולא כמותו לבד, כי תמיד מביא אמבואה דספרי כותיה. ומרן זצ"ל פסק (בב"א ח"ו תא"ח סי' נ, יחוד ח"א סי' יב, חזו"ע ו"ט עמ' קמ, מאור ישראל ח"ג עמ' קפד) שרווק מחו"ל שלומד בארץ עושה יום טוב אחד. וכך ההלכה. מותר לחלוק, אבל לא לשמוע למי שחולק...

⁶ יש כמה דברים שאינם בטלים אפילו באלף: א. בריה לא בטלה אפילו באלף (ש"ע י"ד סיפן ק"א), כמו נמלה שלימה או יתוש שלם, וזה דוקא בדבר שאסור מעיקרו ולא אם התגבל בשחיטה וכדומה.

ב. חתיכה הראויה להתכבד אינה בטלה באלף (י"ד סי' קא ס"א), והיא חתיכה חשובה ומבושלת שראוי להביאה לפני האורח (שם ס"ג). ספירת בעבר, כשמרן זצ"ל שהיה הרב הראשי לתל אביב, שחטו מאה כבשים בערב ר"ה, ובכרס של אחד הכבשים מצאו מסמר, כלומר שהכבש הזה טרף, ולא ידעו מאיזה כבש זה. שוחט אשכנזי הכניס אותם לרב האשכנזי ושאלו מה הדין, והוא התחיל לפלפל אתם, הביא להם ירושלמי וכו'. ראש מחלקת הכשרות התחמק משם ונכנס ללשכה של מרן זצ"ל שהייתה צמודה, ואמר למרן: כבוד הרב, יש לנו שאלה דחופה והרב השני מפלפל הרבה ולא פוסק לנו הלכה למעשה, עם כל הכבוד, וכי זה הזמן לשיעור כללי?!... מרן לקח מסמך שצריך להחתיים עליו את שני הרבנים הראשיים, כדי שגם הספרדים וגם האשכנזים ישמעו... - למשל שלא ילכו השנה ב"ג לעומר למירון, כי יש טילים והפצצות וזה פיקוח נפש, ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", או לחתום על מסמך שאסור להיכנס להר הבית - ונכנס ללשכת הרב האשכנזי כביכול כדי להחתיים אותו. כשנכנס ראה את כל השוחטים יושבים, והרב האשכנזי מפלפל ופותח שלחן ערוך יורה דעה. אמר לו הרב האשכנזי: ברוך הבא! אמר לו, צריך לחתום על המסמך. כן, בבקשה. מרן עשה עצמו כאילו אינו יודע מה קורה

אך מן התורה חד בתרי בטיל, ומה שאמרו חכמים, אמרו להחמיר ולא להקל, ואין נתיר איסור תורה של מעשר בהמה? והתוס' נשאר בצרין עיין.

תורת ספק

ט. השיטה מקובצת הביא תירוץ בשם הרא"ש מפליזא, וכן הוא בריטב"א הנדפס מחדש, שאמנם בכל התורה הולכים אחרי הרוב, אבל עדיין תורת ספק עליו, רק שגזירת הכתוב ללכת אחרי הרוב, וכאן שהתורה אמרה עשירי ודאי ולא ספק, לא שייך לספור בספק. וכנראה התוס' הבינו שביטול ברוב הוא מתורת ודאי, ולכן נשאר בצרין עיין. זו חקירה יפה שיש בה הרבה נפקא מינה, ובעולם הישיבות מפלפלים בחקירה זו אם רוב תורת ודאי או תורת ספק. ואמנם לגבי מספר, כותב הדבר אברהם שמהות של מספר שהוא בודאי ולא בספק, ולכן לכאורה אי אפשר לספור יומיים מספק.

תוספת מחול על הקודש

י. יש כיוצא בזה בהלכות יום הכיפורים, שבשלחן ערוך (רי"ש סימן תרח) כתב: אוכלים ומפסיקים קודם בין השמשות, שצריך להוסיף מחול על הקודש, ותוספת זה אין לו שיעור, אלא קודם בין השמשות, צריך להוסיף מחול על הקודש, מעט

- בילקוט יוסף (כיצד אב ואם, פ"ט עמ' תעט) יש מערכה שלמה ודוגמאות מ-30 סוגיות בש"ס שלפעמים מותר לשקר, אבל לא תמיד ח"ו, "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז). כדאי ללמוד את זה. פעם אמרתי שיעור כללי בישיבה ותוך כדי הפלפול הבאתי להם את כל הסוגיות, תענוג לראות מהי התורה שלנו! - ושאל: מי אלה שנמצאים כאן? אמר לו, הם שואלים שנתערבה להם טריפה, ולכאורה זו חתיכה הראויה להתכבד שאיננה בטלה. אמר לו מרן: אבל זה לא מבושל, וכתב רבי יוסף מולכו בספרו שלחן גבוה (סימן קא סק"ח) בשם הראש"ל רבי יצחק הכהן רפפורט, שחתיכה לא מבושלת אינה נחשבת ראויה להתכבד ובטלה ברוב, וכך כותב פלוני וכך כותב פלוני... (ע' יבי"א ח"י ח"ד סי' נח סוף אות כא, וע' ח"ה ח"ד סי' ט, ח"ט תוא"ח סי' פ אות ו' וסי' ק אות ח). מ"ד אמר: שמעתם? הרב פסק לכם! וכולם הודו למרן שהתיר להם. זהו כוחא דהיתרא עדיף, לא להיתלות רק על איזה דעה יחידה, אלא ללכת בדרך הפוסקים שכתבו את המנהגים שלנו, ולפי כללי הפסיקה.

ג. חמץ בפסח אפילו באלף לא בטיל (א"ח סימן תמז סעיף א).

ד. בעלי חיים חשיבי ולא בטילי (י"ד סימן קי"א), וכמו במקרה שלנו, שכל כבש הוא חשוב.

ה. דבר שיש לו מתירים, כמו ביצה שנולדה ביום טוב או בשבת שנחשבת כד"ן נולד, ואם נתערבה בביצים אחרות, אפילו נתערבה באלף כולן אסורות, כי עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר (ביצה ג, ש"ע א"ח סי' תקג ס"א וי"ד סי' קב ס"א, ודאה ר"ן בנדרים י"ב).

ו. דבר דעביד לטעמא, כמו תבלין שטעמו נרגש, ואם הוא של איסור כגון ערלה, אינו בטל אפילו באלף (י"ד סימן צח סעיף ח).

ז. דבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל (י"ד סי' פז סעיף יא). סיפרתי לכם שפעם היו מערבים במסטיק 'בזוקה' עצם של חמור, חמור כמה משאות שתשימו עליו, הוא אף פעם לא עושה שביטה, אין לו 'הסתדרות'... ויש לו עצמות חזקות. וכן עצם של חזיר. היו לוקחים את העצם, מייבשים בתנור, טוחנים עד דק, ושמים קצת אבקה בגיגית גדולה מאוד של מסטיק, ונהיה מסטיק. היה אז גם מסטיק 'עלמה', שהיה הולך מהר, אבל מסטיק בזוקה היה חזק, וככל שלועס לא נגמר... היום עושים מכל מיני צמחים וחומרים כימיים, אבל פעם כך היה, והיה רעש גדול בירושלים. והנה אני למדתי בתלמוד תורה "יבנה" של החינוך העצמאי, והבאתי מסטיק בזוקה, יש שם חידות... ראו אותי החברים ונדהמו: אתה אוכל מסטיק בזוקה? כן, אבא שלי מתיר! מי זה אבא שלך? מרן היה אז חבר בית הדין, ולא היה מפורסם. אמרתי להם: אחר הלימודים תבואו איתי לרחוב אלקנה, ואבא שלי יסביר לכם. נגמרו הלימודים ובאנו לבית של מרן, וראו את הרב שקוע בלימוד, ובית מלא ספרים. הם היו אשכנזים, לנדא, ולזניק, פרידמן, סלומון... ואמרנו למרן, הבן שלך אוכל חזיר! מה, חס ושלום, וכי חזר בשאלה? ה' ירחם... אמרו: לא, אנחנו מתכוונים שלעס מסטיק בזוקה, הרי זה חזיר!... מרן הביא להם שות"ם, ספרים גדולים, הילדים מתלהבים מזה... ופלפל בסוגית זה וזה גורם (ע"ז מה: ועוד), וגם שזה פגום מאכילת כלב. [והביא להם מה שכתב הרמ"א בהגה יורה דעה (סוף סימן פז), שכל שהצטרף מעמיד של היתר למעמיד של האיסור, ובצירוף שניהם הוא מעמיד בטל בששים, דזה וזה גורם מותר. וכן מבואר בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' כז) ובשו"ת חקרי לב ח"א מ"ד (סי' קפא דף רנ ט"ג)]. ובשו"ת יהודה יעלה אסאד (תוא"ח סי' קסח אות ב), ובשו"ת הר צבי (י"ד סי' קב), שדי חמד (מנע חמץ סי' ב אות ד, וסי' ה אות כח). שו"ת חסד לאברהם תאומים (מהדורא תניא ח"ח סי' סח), והאר"ק בזה בשו"ת יביע אומר חלק י' (תוא"ח סימן לו). אינני יודע אם הבינו הכל, אבל התפעלו. ולמחרת כולם קנו מסטיק בזוקה, השתכנעו...

או הרבה. ע"כ. והיינו שצריך לקבל תוספת יום הכיפורים בזמן שהוא יום ודאי, לפחות עשר דקות לפני השקיעה⁷. אבל אם מקבל אחר השקיעה, בזמן שהוא ספק יום ספק לילה, אולי בלאו הכי כבר לילה, והוא חכם בלילה... לכן מוסיף מחול על הקודש בזמן שהוא בודאי יום גמור, ומפסיק לאכול ולעשות מלאכה.

ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא

יא. באים כמה אחרונים ובראשם ערך השלחן (י"ד סי' סב סק"ו), ורוצים להביא ראיה מהשלחן ערוך, שמרן סובר ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא לחומרא. ואסביר יותר, השקיעה היא כרבע שעה ספק יום ספק לילה, ואם תאמר ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, עדיין זה ספק יום שיש, ואפשר להוסיף מחול על הקודש גם בבין השמשות, ולמה מרן כתב שצריך להוסיף לפני כן? אבל אם תאמר ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, זאת אומרת שמדאורייתא צריך להחמיר מהשקיעה, והתוספת צריכה להיות לפני כן. וממה שצריך להוסיף ביום ודאי, מוכח שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא. כך כתב בספר ערך השלחן, והסכים עמו הגאון הרב יעקב חיים סופר שליט"א (ברכת יעקב עמ' רכז, אוצר ישער עמ' נח, עדות ביעקב ב עמ' קמ"ד).

ח. דבר שבמנין, כלומר שמוכרים אותו במנין ולא במשקל וכדומה, כמו ביצים שאף אחד לא מבקש מהמוכר תן לי קילו ביצים, אלא תן לי עשרים ביצים, יש אומרים שהוא חשוב ואינו בטל (י"ד סי' פז ס"ג, אך ע"י סי' קי"א ויב"א ח"ה אות ח). בשנת תשל"ד היה אצלנו בכולל אברך צדיק שאף פעם לא עושה שוק, יש לו אשה טובה, לא כל אחד זוכה לזה, אשתו שהיא חלופית עושה הכל בבית, ואפילו כוס לא נותנת לו לטשטף, ואם רק בא לגעת בכוס, אומרת לו: אם תתערב לי במטבח אחר כך גם אני אתערב לך בלימוד... כמו שמרן זצ"ל זכה לרבנית ע"ה שהיתה עושה הכל בבית. אותו אברך סיים מסכת, ואמרו לו: תביא מעט פירות. הצדיק-תמים הזה, לא יודע מה יותר, צדיק או תמים... הלך למחנה יהודה, ניגש לחנות אחת ואמר: תן לי עשרים תפוחי עץ, עשרים אגסים. אמר לו המוכר: תגיד כמה קילו. אמר: יש לי בכולל עשרים אברכים... תגיד כמה קילו... עד שאמר לו: תלך מכאן!... ביהו אותו, ויותר לא הלך לשוק בחיים שלו...

ט. וכן אם ניכר איסורו, כגון דבר שנועד למראה, אינו בטל (א"ח סימן תקג סעיף ג, וי"ד סימן קב ס"א).

י. דבר חשוב כמו אגוז פרך ורימון בדין (י"ד סימן קי"א).

7 צריך לדעת, השקיעה שאנו רגילים לחשב, יש בה מחלוקת, אם לחשב לפי איך שנראית בהרים ובגבעות, או במישור. הרב טיקוצ'ניסקי עלה לגג בנין ישיבת עץ חיים במחנה יהודה, ובכל יום במשך שנה שלימה רשם מתי השקיעה המדויקת, ועל פי זה עשו את הלוח שלהם. לכן אי אפשר לצמצם, ומוסיפים מחול על הקודש עשר דקות או רבע שעה לפני השקיעה, שלא להיכנס לספקות דאורייתא. ראש הישיבה הגאון רבי עזרא עטיה היה יוצא מביתו ביום ששי עשרים דקות קודם השקיעה, והיה אומר לאשתו שתדליק נרות. ולא היה עושה כמנהג האשכנזים בירושלים שנהגו להחמיר ולקבל שבת ארבעים דקות קודם השקיעה, אלא סבר כמו שכתב כף החיים (סי' רנו סק"ה, וסי' רסא ס"ק ג) שמונה ירושלים אצלנו הספרדים להכניס שבת רבע שעה או עשרים דקות קודם השקיעה. מי שרוצה להחמיר ולפרוש ממלאכה ארבעים דקות קודם, כמו שעושים הרבה אשכנזים כאן בירושלים, תבוא עליו ברכה, בפתחת ההיכל יעשו לו מי שבירך... אבל לא חייבים לנהוג כך, שלא יכפו אותנו... יש לנו את המנהג שלנו. לפני שנים דיברתי עם הרב אורבך, ואמרתי לו שמרן זצ"ל (הובא בילקוט י"ד רסא ס"ק ג) העיד שכך היה נוהג רבי עזרא עטיה. והתפעל. ופתחת לו את הכף החיים והראית לו בפנים שכך נהגו הספרדים בירושלים, והוא התפלא ואמר, ששים שנה אני בירושלים, ואין דבר כזה, כולם מדליקים נרות ארבעים דקות קודם השקיעה. אמרתי לו: כבודו גר ב'שערי חסד', לא בשכונת 'הבוכרים'... ויאמר לשבחו שקיבל את הדברים. שאלתי אותו, למה דוקא בירושלים החמירו, אם בגלל שהיא עיר של חכמים וסופרים ויש בה קדושה, גם בצפת היו הבית יוסף והאר"י ז"ל... ורק אמר, כך נהגו בירושלים. ובזמנו הוצאנו במשך כמה שנים לוח שנה חזון עובדיה, לפני שהיה לוח אור החיים, והרב אורבך ביקש, מה איכפת לך לכתוב את המנהג להכניס שבת ארבעים דקות קודם השקיעה. אמרתי לו, לפעמים בחורף קשה ללחוץ את הנשים שמבשלות ועושות ספוגה... וביקש שלפחות נכתוב שיש נוהגים כך. אמרתי: אני שומע לכבודו, אבל צריך להתייעץ עם מרן. ומרן הסכים לציין שיש נוהגים. וכך עשינו, כתבנו את הזמן עשרים דקות קודם השקיעה, וכתבנו שיש נוהגים בירושלים להקדים ארבעים דקות.

תשעה ודאי

יב. אבל במחילה מכבודם זה פשוט לא נכון, כי בגמרא (יר"ה ט. יומא פא) למדו מהפסוק (ויקרא כג. לב) "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב", וכי בתשעה מתענים והלא בעשרה מתענים, אלא מכאן למדו דין תוספת.⁸ והיינו שצריך להוסיף בט' תשרי ודאי, אבל אחר השקיעה זה ספק ט' ספק י', והתורה אמרה "בתשעה לחודש", ולכן צריך לקבל מבעוד יום. ולעולם מרן סובר שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. ויש להוסיף עוד דחיה, שאני מצות עשה, שכתב הגאון מליסא בספרו חוות דעת (ויד סי' ק) שבמצות עשה לכלי עלמא ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא. וכן כתב בשו"ת עונג יום טוב (סי' עא). וכן מובאר בתשובת הרמב"ם (הוצאת מקיצי נרדמים משנת תשכ"א סימן שיה). ולכן צריך לקבל תוספת ביום ודאי ולא בספק. ועוד שיתכן להחשיב את בין השמשות כאיקבע איסורא, ובה כולם מודים שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא (ע"ע עין יצחק ח"ב עמ' סא).

הדר הוא לכל הפירו

יג. הדבר אברהם רצה לומר שצריך לספור מספר ברור, ולכן המסופק כמה היום לעומר, לא יספור יומיים מספק. אבל לבסוף חזר בו מכל המהלך היפה שעשה,⁹ אחר שתייר את הקושיא על המגן אברהם, את קושיית הרז"ה בדין ספירת העומר בחול, את התוס' בבבא מציעא, ועוד, לבסוף (שם באות ה) כתב שהתירוץ שלו לא נכון, שהרי הרז"ה שהקשה מדוע בחול לא סופרים פעמיים, לא תירץ שספירת ספק לא נחשבת ספירה, אלא תירץ שהטעם הוא משום שלא יבוא לזלזל ביום טוב של עצרת, כי אם יספרו בו את העומר מספק ויאמרו "היום תשעה וארבעים יום לעומר", יהיה להם צד שאולי הוא יום חול, וידליקו חשמל ויעשו מלאכות, ולכן אמרו לא לספור יומיים בחול. ומשמע שבאמת עצם ספירת ספק נחשבת ספירה, ובאה לשלול את המספר שלפניה ואת המספר שלאחריה. ולפי זה, המסופק יכול לספור יומיים מספק. הרב זווין¹⁰ בספר המועדים בהלכה (סה"ע עמ' רצה ובמהדורה ח"ב עמ' תכג) הביא את דברי הדבר אברהם שספירת ספק לאו שמה ספירה, אבל במחילה מכבודו, הרי הדבר אברהם חזר בו, על פי דברי הרז"ה.

הפסק

יד. בשו"ת ערוגת הבושם (ח"א סי' ס) קשה אות ד, נולד לפני 171 שנה) לאחד מגדולי רבני הונגריה, הוכיח שספירת ספק אפילו בדיעבד לא נקראת ספירה, וכן כתב אחיו הקרן לדוד מסאטור (סימן קמ). ובשו"ת פקודת אלעזר בן טובו (סימן תפט) כתב, שיתכן שהיום הראשון שיספור הוא לא נכון, ואם כן יהיה הפסק בין הברכה לספירה, ולכן להלכה יספור יומיים מספק בלי ברכה, ויעשה תנאי שמתכוין לצאת ביום הנכון, וירויח שלמחרת כשיתברר לו כמה לעומר יוכל לספור בברכה.

יפתח בששה ועשרים

טו. בספר שער שמעון אחד (ח"א סימן טו) להגאון רבי שמעון חירארי¹¹, כתב מתחילה שהמסתפק אם היום ששה ועשרים או שבעה ועשרים יום לעומר, יכול גם לספור בברכה, על ידי שבתחילת הברכה כשאומר "ברוך אתה ה'",

⁸ וזה חוץ ממה שדרשו שם שכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.

⁹ תראו מה זה, התורה אמת כתיב בה, ואינה נדבקת אלא במי שמחפש אחר האמת באמת, אבל מי שמחפש לפרוך תמיד דברי רב אחר, רוצה להוכיח שהרב ההוא לא יודע לפסוק... זו עצה היצר, ואינו זוכה לכיון לאמת. רואים את זה בחוש.¹⁰ היה גאון עולם, נפטר כבן מאה, זכינו להכירו ודיברנו אתו כמה פעמים בלימוד, היה גברא רבה, ומכל החוגים העריכו אותו. חיבר את האנציקלופדיה תלמודית, לאור ההלכה, המועדים בהלכה, אישים ושיטות, ועוד.

¹¹ היה חכם גדול, צדיק, חסידא קדישא. אנתנו זוכרים אותו מתל אביב, היה רב שכונת כפר שלם, ולפני קרוב לששים שנה הגאון הרב ניסים בן שמעון היה רב שכונה, ורבי שמעון היה שולח אותו לשאול שאלות את מרן, והיה חוזר ומשיב לו בשם הרב. ובשו"ת שלו - חמשה כרכים, קל לקריאה, והוא מקשה ומביא ראיות - כתב במקומות מסויימים, שלחתי את כמוהרנב"ש - זה הרב ניסים בן שמעון - לשאול את מרן גאון עוזנו, והשיב לי כך וכך, ופעמים שמרן השיב לו שלא כמו שכתב, וחזר בו. איזו גדלות! למרות שהיה זקן ויושב בישיבה, לא קטיל קני באגמא, אפילו הכי ביטל דעתו בפני מרן, כי ידע שמרן אדם גדול.

יחשוב בדעתו שהיום ששה ועשרים, ובהמשך הברכה יכוין שהיום שבעה ועשרים, וכך יצא ידי חובה, שהרי פסק מרן השלחן ערוך (סימן תפט סעיף י) פתח בארבעה וסיים בחמשה יצא ידי חובה, והמקור לכך מהגמרא ברכות (ב) שהסתפקה בדין פתח בשיכרא וסיים בחמרא ונשארה בתיקו, וכתבו התוס' (שם ד"ה לאתוי) בשם הר"ף, וכן הרמב"ם (פ"ח מהלכות ברכות ה"א) והרא"ש (פ"א דברכות סימן יד), שספק דרבנן לקולא, ולכן יצא ידי חובה. והוא הדין לספירת העומר שבזמן הזה היא מדרבנן. ולכן כתב שיפתח על דעת ששה ועשרים וסיים על דעת שבעה ועשרים.

סוף מעשה במחשבה תחילה

טז. אבל זה תמוה, שהרי הגמרא דיברה על מי שבאמת טעה וחזר בו, אבל כאן הוא מראש מכוין בדעתו לומר בסוף הברכה "היום שבעה ועשרים", ונמצא שבהתחלה הוא לא באמת חשב לומר ששה ועשרים. הערתי עליו באחד השיעורים, ואכן תלמידי הנאמנים שלחו לי שהוא בעצמו חזר בו בהמשך דבריו, שפיל לסיפיה דקרא'... וקיבלתי את הערתם. [א.ה. ומה שדחה שם בעצמו, שדין פתח בארבעה וסיים בחמשה מדובר שידע האמת ורק טעה בלשונו, ומה שאין כן הכא שסופר ספירת ספק, וכתב: וכן שמעתי מפי מרן הרב הראשי לתל אביב יפו (של"ס"א) מח"ס יביע אומר ועוד, שספירת ספק לא שמה ספירה. ע"כ. במחכ"ת למסקנא מהדין ספירת ספק שמה ספירה, וכנ"ל עפ"ד הרז"ה וכן הר"ן, וכ"ה ביבי"א ח"ח (ח"א ח"ס סי' מה) ובחזו"ע יו"ט (עמ' רג), ובילקו"י (סה"ע עמ' רנא), ואי משום הא לא איריא. ורק לגבי ברכה לא יברך].

תנאי במצוות

יז. לכן המסופק כמה היום לעומר יספור יומיים בלי ברכה, ויעשה תנאי שמתכוין לצאת בספירת היום הנכון. ותנאי במצוות מועיל, ואף על פי שעושים תנאי רק בדבר שמועילה בו שליחות, כמובא בכתובות (כד) בדין התנאי של בני גד ובני ראובן, אבל ביאר הרמב"ן (ב"ב קנ"ג), שזה בדבר שהוא בין אדם לחבירו, אבל בדבר שהוא בין אדם למשל, אדם שקם בבוקר מאוחר, וחושש שיעבור זמן קריאת שמע, יכול לקרוא קריאת שמע מיד ולעשות תנאי: אם אספיק לקרוא קריאת שמע בברכותיה בזמן, הרי עכשיו אני כקורא בתורה - כי הוא מעדיף לצאת ידי חובת קריאת שמע עם הברכות - אבל אם לא אספיק, אצא בזה ידי חובת קריאת שמע.¹² וכן מי ששומע הבדלה בבית הכנסת¹³, ורוצה לחזור ולהבדיל לאשתו בבית, הפוסקים חולקים ביניהם אם דין 'אף על פי שיצא מוציא' נאמר גם בבקי או לא (עיי' שיע"י רעג ס"ד ובנו"ט), ובכדי לצאת ידי חובת כל הדעות יכול לעשות תנאי, אם אבוא לבית ואשתי לא הבדילה, לא אצא ידי חובה בבית הכנסת, ואבדיל בבית, ואם כבר הבדילה, אצא עכשיו ידי חובה. ואף שלא יכול לקרוא קריאת שמע או להבדיל על ידי שליח, כיון שמצוות אלה בין אדם למקום, שייך לעשות בהן תנאי, והוא הדין לספירת העומר.

במוצאי שבת הבאה ל"ג לעומר, בעז"ה השיעור יתקיים כרגיל בשעה 22:00, ואת המדורות תעשו ב-23:00...

- עבר הגהת מרן הראש"ל שליט"א -

¹² {וכבר ביארנו בעבר, שמעיקר הדין זמן קריאת שמע הוא כדעת הגר"א, ורק לחומרא לכתחלה מחמירים כשיטת המגן אברהם, שלדעתו מונין ג' שעות מעומד השחר, וכן דעת תרוה"ד, הפר"ח, הא"ר, מנחת כהן, הגר"ש קלוגר, מהר"ח אבולעפיא, תשובה מאהבה, ערה"ש, שלמי צבור, מגן גבורים, חיים שאל, בן איש חי, ועוד. ואילו התוס' יו"ט (בפ"ג בפסחים) הוכיח מדעת הרמב"ם שסובר שמונים מנין החמה. וכ"כ ר' מנחם עזריה מפאנו, הלבוש, הגר"א, הגר"ז, לחם חמודות, בית יהודה, משכנות יעקב, ישיב משה, חינוך בית יהודה, פני יהושע, מעדני יום טוב, אגרות משה, מהרש"ם, שאילת שמואל, חזון איש, קצות השלחן, הגרש"ז אויערבאך, ועוד. וכתבנו בשארית יוסף א' (עמ' קנ) שכן הוא להדיא בסידור רב סעדיה גאון (עמ' יב), וכן משמע קצת מתשובת הרמב"ם בפאר הדור (סי' מה), וכן מוכח מלשון הראי"צ (פרק ד' דברכות הלכה א'), ואפשר שאילו המג"א היה רואה מ"ש בסידור רב סעדיה גאון לא היה חולק, כי כלל ידוע הוא שאין אחרון יכול לחלוק על גאון או ראשון. נמצא שזמן ק"ש של הגר"א מבוסס ביותר}.

¹³ היום לא מצוי שמבדילים בבית הכנסת, אבל בעבר כשהיינו ילדים, אני זוכר שבכל המקומות של הספרדים היו עושים הבדלה בבית הכנסת.